

Het verkon-
e eeuw. Ook
de loffelijk-
Hij gedaan

n geen af-
te hebben
ienaren af-
ds Velders
ten voor de
Harlingen,
een Natha-
st onbekend
van Loon
rissen van
en de kudde
envoudigen
drijvigen ds
veezen zulk
jaarden ds
a frisch en
en actieven

d Gods ge-
del tot een

terrein van
vogelvlucht,
ir hart den
n dit goede
men. Neder-
il is er ook
isme heeft
en. Het zal
n onze con-
corzaamheid
het geheim
Oranje, die
oord sprak:
en de rust
oo zal een
ende eigen-

SCHEPS.

zighandeld

INST

eshistorie uit
nbach, N. V.

ereen, niet
het slechts
een vroeg-
g van oude
leden wil
bezoeken
romans,
d is, waar-

in het his-
teur, maar
verbeelding
en kan in-
et gekozen
redeneerde
zijn. Zijn
feer moet
eldingsver-
nen in de
romantisch

liza krach-
eschouwen
heel. Men
van deze
het oude
hadden in
ogelijkheid
en hadden
den weder-
voor een
Jeruzalem
derlijke ge-
often Gods,
vaarloosde,
ningen van

attheüs nu
s Christus,
stelling in
Rabbijnen-
t, maar de
eid, zooals
met kracht

van twaalf
Hij voor
dat Hij ge-
spreken en

het evan-
opvoering
Hij wil ook

genoemd, omdat men verband legt tussehen dit genre en de romantiek der vorige eeuw, die haar idealen zag in een gefantaseerd of historisch verleden, en ziet men er het tegenbeeld in van een realistische roman. Maar dit verschil is onjuist. De historische roman kan minstens even realistisch wezen, als de realistische romantisch. Men treft er den mensch in aan van alle tijden, doch beïnvloed door de denkbeelden en conventies van een bepaalden tijd. Het accent zal telkens anders gelegd zijn, maar het lief en het leed dat het leven kan aanbrengen, zal steeds het zelfde menschenhart treffen en daardoor is het contact mogelijk tussehen ons en hen.

Te weinig worden nog gelezen de fijne, zuiver getinte novellen en romans van L. E. en Ignatia Lubeley. Populair zijn ze nooit geweest en zullen ze niet worden. Aan haar werk is verwant dat van Wouter van Riesen. Hij bezit hetzelfde zuivere gevoel voor de historische sfeer, zijn voorkeur gaat uit naar hetzelfde tijdvak, de elegante 18e eeuw, die hij met ingehouden zwier weet te teekenen. Toch is zijn werk wellicht boeiender; de kleuren op zijn palet zijn feller, zijn contrasten scherper, de actie bij hem levendiger. Hierdoor lijken zijn romans aantrekkelijker voor onzen tijd en het bovengenoemde, nieuwe werk verdient dan ook stellig groote belangstelling.

Het Friesche landschap en het interieur zijn niet slechts de décors voor een historisch spel, maar zijn intiem saamgeweven met het leven der beschreven personen. Meer op den achtergrond kan men zien het donkere der tijden, de onveiligheid ten plattenlande, het ruwe studentenleven aan de toen zeer kleine Groninger Universiteit, het ongebondene van braspertijen, moord en valsche spel in de obscure kroegen van Friesland en Groningen.

Door deze donkere partijen valt het licht te helderder op het elegante leven der hogere standen, waar de fransche invloed reeds voelbaar is. De rustige, fraaie regentenhuisen, waar de dames hun „cerede" houden, en hun natuurlijke intelligentie achter buitenlandsche cultuur verschuilen. In dit deftige milieu treden de hoofdpersonen van het boek op, niet als historische marionetten, maar als menschen van vleesch en bloed, wier sterk geestelijk leven de omgeving beheerscht, meer dan zij er door beheerscht worden.

Het verhaal is eenvoudig van opzet. Anna van Unia, een Friesche freule, verlooft zich met een neef, Joan van Idzaerda, student in de medicijnen. Het schrandere, geestige jonge meisje, nauwelijks teruggekomen van een Hollandsche kostschool, de vreugd van haar eenzamen vader en lieve grootmoeder, droomt zich een heerlijk leven temidden van de Friesche aristocratische intellectuelen. Terwijl zij bezig is de laatste hand te leggen aan haar uitzet, gaat haar verloofde, nu reeds arts in Franeker, nog eenmaal zijn wilde natuur volgen, die hij steeds voor haar verborgen heeft gehouden. Het dubbelleven, dat hij in Groningen steeds geleid heeft, van charmanten causeur en liederlijken boemelaar, wordt hem nu bij op het punt staat door zijn huwelijks er een einde aan te maken, noodlottig. Tijdens een ruwe kroegscene begaat hij, half onbewust, uit noodweer een moord. Terwijl hij zich verschuilt voor de justitie en verzorgd wordt door een jonge vrouw uit de onderwereld, schrijft hij zijn verloofde af, waarop hij naar het buitenland vlucht. Na twintig jaren komt hij terug, tracht zijn dubbelleven in Groningen voort te zetten, maar gebroken van lichaam, vindt hij eindelijk de rust bij zijn vroegere verloofde, die zich tenslotte over hem erbarmt.

Op zichzelf wordt dit verhaal kleurrijk en

uitspreken dat Jezus Christus, Abraham's Nazaat naar het vleesch, aan al de twaalf stammen Israëls toebehoort, als aan het volk „uit Abraham gesproten".

Opnieuw moeten we tot de conclusie komen: Mattheüs schrijft evangelie.

De Joden hebben het druk over de vraag of de Tien Stammen nog wel in aanmerking kunnen komen voor de voorrechten, die het Messiaansche rijk straks met zich mee voeren zal; maar Mattheüs gaat uiteen zetten en bewijzen dat de kinderen van Abraham deel zullen hebben aan het werk van vorst Messias tot heil van Zijn volk, maar dan als kinderen van Abraham, den vader der geloovigen.

Er is zeker een gradueel verschil te constateeren in trouw inzake het bewaren van Gods verbond tussehen Tweestammen- en Tienstammen-rijk. Men kan ook bij nauwlettend historisch onderzoek een menigte verschilpunten tussehen deze twee rijken en volks groepen opmerken, verschilpunten, waarover de Joodsche volksleiders lang en breed met elkaar konden redetwisten, maar deze verschillen verdwijnen in het licht van deze kwestie: of men staat in de lijn van Abraham den vader der geloovigen en of er is een geloovig aanvaarden van Gods beloften.

En tot de Rabbijnen uit Juda, die voor zichzelf het privilege opeischen van erfgenamen te zijn van de beloften aan Abraham, en tot de stammen die in ongeloof en afgoderij zijn weggezonden, gaat het woord van Mattheüs uit: Denk toch aan

boeiend beschreven, het geeft een levendig beeld van een bewogen tijd, vol actie en tegenstelling.

Maar fijner nog is de psychologische teekening. Het dubbel-karakter van Joan verklaart ten volle zijn bewogen leven. Zijn avontuurlijk bestaan, na den moord, waarin hij door charmant optreden in het buitenland zijn kost moet verdienen, en waardoor hij soms met valsche spelen zijn stand moet ophouden, maakt het verklaarbaar, dat na twintig jaar een blasé man terugkeert naar de stad van zijn misdad. Een man die achter de aangeleerde courtoisie der 18e eeuw, zijn levensonlust zoekt te verbergen, zooals hij door het poeder zijn verwerkt gezicht maskeert.

Meesterlijk weet de schrijver dit karakter te ontleden in tal van schijnbaar onbeduidende scènes. Aangrijpend is het, dezen man te leeren zien in zijn werkelijke staat, ontdaan van de misselijke pose, die zijn leven hem heeft opgelegd. Dan blijft daar over een rampzalige, die niet meer opkon tegen zijn „noodlot", die hulp moet aanvaarden van een vrouw uit lagen stand, die ondanks haar slechte leven, edeler karakter vertoont, dan de verlopen edelman. Dan moet hij eindelijk de hulp inroepen van haar, die zijn gelijke is in stand, zijn meerdere in karakter, de vrouw, wier jeugd-ideaal hij heeft kapot getrupt. Ontroerend is het tafereel van den zieken edelman, die al zijn ellende toont, in den stamelenden roep van het heimwee. Als de mensch zijn masker wegwerpt en het hart zijn verlangen uitspreekt naar den geboortegrond, behaalt hij zijn eerste, moeilijke overwinning. Dan kan hij het zware lot verdragen, onderhoud te moeten ontvangen van haar, die zijn vrouw had kunnen zijn.

Buitengewoon fijn is ook het karakter geteekend van Anna, de verlaten verloofde, die de rust en haar geloof hervindt bij de beminnelijke beppe, die aan de grens van het leven gekomen, als van bovenaardsch licht omgeven, het hart der menschen doorziet en het leed begrijpend weet te heelen. Zuiver gevoeld is het, als de schrijver hier zijn objectiviteit doorbreekt, en in sobere woorden het optreden der oude vrouw verklaart. Hierdoor blijft de intieme sfeer bewaard voor ruw realisme, dat zou schrijnen.

De fiere, onaantastbare vrouw, die Anna is geworden na wat zij heeft doorgemaakt, bekommert zich niet om het geklets der menschen. Zij voelt zich niet vernederd, maar kan eerbied hebben voor de vrouw, die haar verloofde in diep-vrouwelijke overgegevenheid heeft geholpen. Begrijpelijk is haar verachting en afschuw voor den man, die tegenover haar nog poseert als Lebemann. Zwaar is haar strijd, als de predikant haar wijst op haar plicht, den verworpen op te nemen. Het is dan de herinnering aan de liefde van beppe voor haar, die haar bereid maakt het offer te brengen, dat haar geloof van haar vraagt. Aanvankelijk kan zij dat alleen, door het eigen verleden te verdringen.

Zij geeft zich pas, als op een wondermoeten avond de geur van het verleden opstijgt en Joan en zij zich hun gelukkige kindsheid herinneren. Als dan Joan, nu geestelijk gebroken, zijn zwakke ledematen dwingt tot een knieval om vergeving, hervindt zij in den gebroken man haar „lieven jongen" en is de breuk geheeld.

Met dit werk heeft Van Riesen zich weer een romanschrijver van allure getoond. Het verhaal verloopt tussehen de scherp getrokken lijnen van het historisch milieu, maar is overgoten met een zacht licht als van een zonnigen herfstzand. Het is een verhaal van de overwinning der liefde, niet op een jong, frisch meisje alleen, maar bevochten door twee menschen, die door het leed gelouterd, zich gewonnen geven aan die hogere liefde, die

Abraham, uw vader, gij eigengerechtigde Judeërs, en gij ongeloovige Zebulonieten en Daniëlen! Denk toch aan dezen grooten aartsvader, die in God geloofde, en op hoop tegen hoop zich vastklemde aan Gods beloften; en geloof allen in Abrahams God, Die Jezus Christus gegeven heeft! Keert allen terug tot den Heere, uwen God, opdat gij behoudenis moogt hebben door het geloof in Jezus Christus!

Men heeft het evangelie naar Mattheüs wel eens genoemd het laatste beroep op het volk der Joden, voordat de apostelen tot de heidenen gingen (vgl. Groshede, Commentaar, Inleid.).

Er is, ook met het oog op bovenstaanden gedachtengang, veel voor te zeggen, deze typeering als juist te erkennen.

Elke nieuwe herdenking van Christus' geboorte op Kerstfeest bevat een ernstige prediking voor het gansche volk des verbonds, voor allen, die in Gods breede verbondsgemeenschap werden opgenomen. Kerstfeest, het feest van de geboorte van Jezus Christus, Abrahams zaad, brengt ons het evangelie, dat ons zegt dat wij zullen breken met alle ongeloof en met alle bijgeloof.

Dan moeten wij echter allen onze zonden belijden en alle dwalingen laten varen en alle ongeloof bestrijden. De Gereformeerden moeten zich telkens toetsen aan Gods Woord en geen menschelijke wijsheid daarboven stellen, en de Roomschene moeten hun afgoderij wegdoen en de seeten

God in hun hart heeft bewerkt. Een boek vol felle levenskracht en stil Godsvertrouwen, waarvan de stijl prachtig harmonieert met den afwisselenden inhoud, een roman die een mild licht giet over twee menschenlevens, ondanks het tijdsverschil, na aan ons verwant.

De historische roman heeft met dit boek een nieuwe, groote aanwinst verworven.

Gron.

H. S.

INTER NOS.

PAPPE - de Afschelding - JANSSEN.

III.

Nieuwjaarsbrieven 1835.

Over de goederen van de kerk te Genderen e.a. is een uitgebreide correspondentie gewisseld.

De uitslag van dit geding tussehen Scholte, namens de afgescheidenen, die, als de ware Kerk (Art. 29 Ned. Gel. Bel.) aanspraak maakten op de goederen welke zij steeds hadden bezeten, — en Pape, die ze namens de Classis zonder meer opeischte voor enkele achtergeblevene Hervormden — was niet moeilijk te voorspellen.

Inmers Scholte vond een machtige Ned. Herv. Kerk, Staat en Maatschappij, tegenover zich — en Pape behoefde slechts een kkk te geven om de beste hulp te ontvangen die Nederland geven kon.

Op zijn aanvraag om voorlichting, antwoordt Janssen hem: 9 Dec. — „Om U geheel te wapenen zend ik U *Inter nos* kopy van den geheimen brief, welken wij in antwoord van den Minister van Justitie hebben ontvangen. — Hebt gij nog verdere inlichtingen noodig, vraag meer. Gij zult zien dat zoodra de uitspraak van de P. K. B. tegen Scholte is geschied, het Classikaal Bestuur aan den Minister en aan het gemeentebestuur kennis moet geven als Kerkeraad te zijn opgetreden.

„Maar wat de kerkegoederen betreft, zal niet kunnen gehandeld worden dan vanwege het Provinciaal Collegie van Toezicht.”

Door deze uiterst belangrijke geheime instructie wist Pape „in hoeverre van de administratieve autoriteit partij te moeten trekken, en waar de toevlucht tot den rechter aanvangt”, zoodat hij verder zelf als instructeur op kan treden, b.v. 16 Januari:

„Een lang gehaspel heeft er bij ons bestuur plaats gegrepen, hoe S. de pastorij te doen ont-ruimen. Ik voor mij heb het ministerieel geheim advies gevolgd, en er de leden op attent gemaakt.” Succes verzekerd! — In Nederland zal Scholte's roep om Recht geen gehoor vinden.

Pape aan Janssen:

„Hensden, 31 December 1834.

„Weledelgeboren Heer en Vriend.

Mijn beste wenschen vooraf in het nieuwe jaar! God spare U. voor de Uwen, voor onze Nederlandsche Kerk, welke vooral in deze dagen zig verblijden mag U te bezitten! Amen! —

Voor Doeveren en Genderen zal den 14en Jan. een nominatie worden gemaakt, althans wacht ik het antwoord van Van Spall, om tegen dien tijd de leden te beschrijven.

Vroeger kan het niet geschieden, omdat ik in de aanstaande week naar 's Bosch moet, ten einde aldaar met den Procureur te spreken, ten einde

moeten terugkeeren tot de gehoorzaamheid aan het Woord Gods, want er is één groote verbondsgemeenschap.

Ik geloof een heilige, algemeene christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen! Ik geloof een kerk, die is de gemeenschap der kinderen Abrahams, die haar zaligheid verwacht in Christus Jezus.

De christelijke kerk vertoont zoo'n schrikkelijke verwarring. Maar wij houden ook zoo hardnekkig vast aan onze dwalingen en onze zondige overleggingen.

God de Heere brenge ons dan steeds meer tezamen in de waarachtige eenheid des geloofs, als belijders van den Heere Jezus Christus. Hij doe ons elkander vinden in de goede belijdenis, die naar het Woord Gods is. Hij doe ons allen buigen voor de Schriften, en Hij doe ons zien den rijkdom van het leven naar het Woord Gods.

We moeten niet verder van elkander raken. Als kinderen van Abraham moeten we naar elkander toe. Maar we moeten dan ook telkens terug gaan tot de Schriften als echte kinderen van Abraham, die zich vastklemmen aan het Woord en de beloften Gods.

En zoo klinkt de bede in de groote verwarring:

Kom, Schepper, Geest, vervul Uw kerk
Met al het heil van Christus' werk!

D.

H. M.

Scholte regens te noodzaken, de acten over te geven des kerkeraads, wat hij pertinent weigert, en om verder middelen in overeenstemming met het Prov. Collegie te beramen om de kerkvoogden te noodzaken tot overgave van kerk en fondsen. S. wil het uiterste afwachten en niet cederen, dan gelijk hij zich heeft uitgedrukt „voor geweld”. Zijne aankleving blijven even opgewonden door de hoop, dat de koning de tweede petitie gunstiger zal ontvangen.

Dit is reeds het 4e request aan den koning.

De drie eerste (van den kerkeraad, 2 Nov.; van Scholte, 5 Nov.; van den kerkeraad, Nov.) werden 27 Nov. afgewezen, en deze afwijzing in 't midden van December, toen Scholte in Groningen was, te Genderen ontvangen. Geheel buiten Scholte om heeft daarop de kerkeraad aanstonds een nieuw request opgezonden, dat „in Den Haag door Advokaat v. d. Kemp moet zijn gesteld” (Pape).

Zijn schrijven vervolg:

„... wordt ook deze gedeclineerd, en moet men afstand doen van de goederen en bezittingen, dan zal de onsamenvangende boel weldra in duigen vallen. S. heeft aan den burgemeester van Doeveren om een attest van zedelijk gedrag gevraagd, deze heeft hij daarover geraadpleegd, dog ik heb hem gezegd, dat ik in zijn plaats het ronduit weigeren zou aan een man, over wiens onrustig gedrag hij zelfs met den Gouverneur in correspondentie was; dat S. dit attest eens machtig geworden zijnde, het als een wapen tegen hem (Burgemeester) zelve zoude kunnen bezigen, dat hij er te Appingedam gebruik van zoude maken, enz. enz. Het attest is hem dan ook geweigerd, en bijaldien hij nu eens te Genderen, zooals zijn plan schijnt te zijn, zich wil vestigen, dan kan de burgemeester van Genderen hem eo titulo de inwoning weigeren.

Er is een tweede stukje van S. „De verdraagsaamheid des tegenwoordigen kerkbestuurs” bij Van Golydingen in het licht. Ik heb het even ingezien, en zijn geheele doel is, om in hetzelfde den lezer te doen gelooven, dat hij een martelaar der zuivere leer is!

Ik voeg hierbij confidentieel een missive van Prof. Clarisse, waarin mij een viertal kandidaten wordt opgegeven, ik ken er niemand van, dog hoop op 's mans aanwijzingen mij te kunnen verlaten. Mijne jongens zeggen mij, dat de eerstopgegevene Hiebink een (honne uitdrukking) ferme kerel is! — Moge hij ook de menschenkennis bezitten (zoo hij ooit, op het drielat benoemd, geligeerd mogt worden), welke te D. en G. zoo noodig is, — maar hierover nader, en zoo ik hoop, mondeling.

Ik zoude het tevergeefs ondernemen om U een schets te geven van den toelooft, dien de ellendige van Rhee te Veen heeft. Des morgens om half negen is de kerk te Veen reeds tot stikken toe vol, en dan omringen nog honderden de kerk. Uit alle oorden stroomt men naar hem toe, want dat is de ware Leeraar! Hoe kan het ook anders?

Een lid mijner gemeente, die zijn drie uren lange preek bijwoonde, hoorde hem l.l. Zondag zeggen: „De vreemdelingen die hier zijn, zullen de gemeente van Veen wel gelukkig achten dat zij zulk een getrouwen Leeraar heeft. Niet dat ik dit zeg tot eigen lof, Neen! — — dezelfde man verhaalde mij dat er in de kerk te Veen door de gruwzame voorstelling van dood en eeuwigheid zulk een snikken en huilen was, dat Van Rhee niet meer verstaan werd, en zig genoodzaakt vond een Psalm te laten zingen om de gemoederen enigszins tot bedaren te brengen! — Wie herinnert zich hierbij de beroeringen niet van 1747, '48 en '49? De hemel weet wat men nog door den verachtelijken mensch zal teweeg gebracht zien, want wij zijn eerst in het begin! Scholte is een verwagde dweeper, Van Rhee een vuige huichelaar, genen ontmoet men met medelijden, dezen met diepe verachting.

Van Rhee wil een kind niet doopen, welks ouders geen lidmaten zijn, en niet verkiezen een getuige mee te brengen. Ik ben deswege met hem in correspondentie; dog hij vindt de kracht zijner welgering in het opschrift „formulier om den doop te bedienen aan de kleine kinderen der geloovigen.” Dit woord geloovigen had hij in zijn missive 2 maal onderstreept.

Te Sprang is het vrij verre van in orde te zijn. (Daar stond nu neef Carel!) Kerkvoogden en notabelen hebben zig tegen de benoeming van ouderlingen en diakenen verklaard, als vijanden van de tegenwoordige orde. — Nieuwe bezigheden derhalve.

Te Besoyen heb ik gelukkig alles weder in esse gebracht (diaconie-zaken), maar die predikant Bolderman is omnium Halorum Halissimus.

Zoo UEd. kunt, informeer mij dan (si fas est), eens van den uitslag van het tweede Scholliansche Rekest. Men spreekt hier veel over zijn helpers Van der Kemp en Hogendorp, — wat er van zij weet ik niet.

Nog dit, bij de godsdienstoefening l.l. Zondag te Veen, die om half tien begint, was zooals ik schreef, de kerk ten half negen reeds opgepropt. Onder de tullooze schare bevond zig een man, wiens geest getuigde dat hier zijn plaats was om te spreken, hij verhef dan ook zijn stem, en oreerde met veel gebaar, door velen uitgelachen,

maar door de meesten aangehoord wordende. Een ander Paleoloog (een mij bekend doorbraaf en... stokstijf orthodox man) begreep dat dit oreeren hem niet voegde, en wilde hem daarover onderhouden; maar ja wel! de Redenaar liet zig niet van zijn stuk brengen en ging voort, tot zijn geest getuigde dat hij eindigen moest!

Van Rhee blijft druk met S. converseeren en heeft deze week weer bij hem gelogeerd. Hartroerend moet hij op de catechisatie de kinderen zelf over Scholte's ongeluk onderhouden, en hen tot tranen bewogen hebben. Openlijk heeft hij verklaard, dat er onder de kinderen te Veen onderscheidene gepredestineerd zijn ten eeuwig leven!

Ach Mijnheer Janssen! — welk een rust genoot de Classe van Heusden voorheen; en thans! Eén boos mensch heeft dit kwade zaad gezaaid!

De Hoogstregtinnige Meerburg staat thans in de schaduw bij Van Rhee, maar deze is ook zeker meer bekeerd, en een grooter schreeuwer. Als hij gepredikt heeft, dan fladdert zijn bef als een natte lap hem om den heeschen gorgel, en het zweet guld hem van het aangezicht. Sed hoe jam satif.

Met hartelijke aanbeveling noem ik mij,

Uw Ed.Geb. d.willige vriend,

C. W. PAPE."

Deze Hiebink, die van Prof. Clarisse o.m. dit loffelijk judicium kreeg, dat „hij behoort tot de (hetgeen meer zeldzaam is) in de Dogmatische Theologie best geoefenden”, zou benoemd zijn, indien men niet ter eldfer ure had ontdekt, dat hij... nog geen candidaat was!

De goede, verstrooide Professor verontschuldigt zich dan (23 Jan. '35) vanwege de „verwarring waarin mij de menige aanzien brengt van oude en jonge proponenten [er liepen meer dan 200 werkloze kandidaten rond!] nu om een getuig-schrift, dan om brieven van voorschrijving, dan weder om wat anders dat hen of aan een stand-plaats, of zelfs slechts aan een spreekbeurt helpen kan. Dat houdt niet op, maar vernieuwt zich bijna dagelijks en meer dan eenmaal per dag, en het wordt mij moeilijk te allen tijde mij te herinneren, wie eerst, wie later bij mij zich vervoegd heeft.” Candidatenmoed is niets nieuws onder de zon!

Pape stuurt des anderen daags nog een epistel achter zijn nieuwjaarswensch aan:

„Twee vragen van heterogenen inhoud ontvangt UEd. hier, op beide verlang ik dringend UEd.'s advies, en maak vrijmoedig gebruik van Uw „Wat zij te vragen hebt, vraag dat”.

„Dat nu wel geene de minste verschooning met Scholte en zijn bedrogen kerkeraad mag plaats grijpen, spreekt, dunkt mij, vanzelf. Ik zal dus Maandag te 's Bosch zijnde, allen, in naam van ons bestuur doen dagvaarden. Maar! mag het Bestuur die beleedigende uitdrukking „bedervers van zijn duurgelochte kerk” zoomaar goedschiks verdragen?

„Ik wil niet ontveinzen, dat mij de gal zweet, en dat de beoefening der zachmoedigheid een allermoeilijkste taak is. Ik refereer mij ten deze aan UEd. rijper en gewis koeler oordeel. Hard zal het echter vallen den hoon te verkroppen.

„Mijn oude vriend Junius van Hemert, die ik den 3den dezer breedvoerig van het een en ander schreef, en dat ik zijne betrekking tot den Heer De Clercq en Da Costa ken, doet mij de uitnoodiging om eene historia facti te geven. Ik gevoel al het gewicht zijner redeneering, want S. verspreidt overal zijn schriftelijk vergift, en het tegengif wordt nergens gevonden. Hoe denkt UEd. van zijne opwekking om tegen S. te schrijven; met allen ernst zou ik mij op koele bedaardheid in het schrijven toelagen, opdat ook uit den loon van het wederkeurig schrijven de onbevange lezer kunne opmaken aan wiens zijde de geest der waarheid zich bevindt. Aan UEd. oordeel zal ik ook ten deze mij onderwerpen.

„Mogt UEd. met den heer van Hemert instemen, dan zal het mij aangenaam zijn, als scriba van UEd. daartoe uitgenoodigd te worden, en wel om deze reden: Van Spall heeft mij reeds een en andermaal het voorstel gedaan om gezamenlijk tegen S. te schrijven, dog ik heb hierin weinig zin, eensdeels omdat het schrijven over één onderwerp in compagnie mij minder bevalt, andersdeels omdat Van Spall's stijl, schrijfwijze en ideeën de mijne niet zijn; en 3e omdat ik, zelf schrijvende, mijn geschrijf liever, 1000 maal liever aan UEd. oordeel wil onderwerpen, dan aan dat van onzen Praeses.”

De „Adviseur van Eeredienst” raadt Pape (3 Jan. '35) om zich van „de lieve bijzondere van Scholte c.s.” niets aan te trekken, „dat stuk is zoo hate-lijk en lomp als men het van dien dolleman kan verwachten, maar is geheel onwaardig, om zich boos over te maken.”

En 't eventueel geschrijfje? „Ik [Janssen] doe alle recht aan de goede bedoeling van dien braven, regt-Christelijk gezinden man [Junius van Hemert], maar deel niet in zijn gevoelen dat thans reeds op het geschrijf van den verwaanden Scholte zou moeten geantwoord worden, veel min dat het antwoord eenig legaal aanzien zoude dienen te hebben. [Vandaar, dat Van Spall later anoniem

schrijft!] Hij zeker zou zich verheugen, een penne-strijd te hebben opgewekt, welke zelden of nooit goed kan doen en hij ook niet waardig is. [Zoo wordt met hatend dedain een hoogst belangrijk debat ontweken.]... Ook de Heer van Pallandt acht het geheel ongeraden, thans in het publiek iets uit te geven. Er is al te veel reeds gedrukt, en meestal slechts nieuwe brandstof verschaft — Gij kent het spreekwoord: Waar een bije honig uitzuigt, zuigt de pad venijn uit!”

Is dit niet de vrees voor het „zwaard der waarheid”, dat Scholte hanteert? die vrees, welke Van Heusden uitsprak, en die Donker Curtius leidde tot het advies: Afzetten!

W.

K. B.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Goede woorden.

De rede door Z.E. Minister Bolkestein onlangs op de jaarvergadering van den Vrijz. Dem. Bond gehouden, heeft wel algemeen de aandacht getrokken. In de Tweede Kamer heeft de Minister er zijn verwondering over uitgesproken, dat de gedachten, die hij toch ook wel vroeger had uitgesproken, nu tot bijval en tot tegenspraak uitlokten. Toch ligt dit nog al voor de hand. Wanneer de Minister spreekt over Onderwijsvernieuwing, die hij liever Onderwijsverbetering wilde noemen, spreekt het vanzelf, dat heel het land luistert. Vooral, wanneer daarin enkele uitdrukkingen voorkomen, die blijf geven van een enigszins andere opvatting, dan wij van de leden van den Vrijz. Dem. Bond gewoon zijn, dan spreekt het wel vanzelf, dat deze dingen en bij de voorstanders van het openbaar onderwijs en bij die van het bijzonder onderwijs in bespreking komen.

Bij een tweetal punten wil ik hier even stilstaan. De Minister heeft gezegd, dat men het openbaar onderwijs niet langer mag zien als een „overkoepeling” van de verschillende richtingen. Het is een eigen richting naast de Protestantisch-Christelijke en de Rooms-Katholieke. Het spreekt wel vanzelf, dat dit woord bij de rasechte voorstanders van het zoogenaamd neutrale openbaar onderwijs groote ongerustheid en felle tegenspraak heeft uitgelokt. Heel juist werd het in „Het Onderwijs”, orgaan van de Vereeniging van hoofden van scholen in Nederland, uitgesproken, dat de Minister het beginsel der openbare school had losgelaten. Zonder twijfel heeft de Minister hier duidelijk uitgesproken, wat ook onzerzijds altijd beweerd is, dat een school voor alle kinderen een onmogelijkheid moet worden geacht in een land met zulk een gevarieerde bevolking als in ons land het geval is. Wat men de openbare school noemde en wat dan zou heeten de neutrale school, waarop klunderen van allerlei gezindten zouden kunnen gaan zonder schade voor de richting, die de ouders begeerden, is toch altijd de school voor een bepaalde richting geweest, al kon ze dan niet overal heeten „de secte-school der modernen”. Het woord van den Minister brengt nu klaarheid in dezen. De openbare school vertegenwoordigt ook een bepaalde richting. Ze moet daarom een lang gehandhaafde pretentie laten varen en ze moet, naar het woord van den Minister, „een leven als gelijkgerechtigden en gelijkbegunstigden noodig en mogelijk achten.” Laten we nog maar even een oogenblik te doen hebben met die voorstanders van openbaar onderwijs, die het hebben moeten aanzien, dat wat ze noemden „hun” school, haar begeerde en bevoorrechte plaats langzamerhand heeft moeten afstaan en dat nu niemand minder dan de Minister van Onderwijs komt verklaren, dat in onzen tijd die school in principe niet te handhaven is. We zijn weer een stap genaderd in de richting, die wij aanduiden met de leuze: „De bijzondere school is de oplossing van den schoolstrijd”.

Zeer naar ons hart was ook, wat de redenaar zeide over de vrijheid. „Het onderwijs moet kunnen beschikken over een voldoende mate van vrijheid om, onder ernstig toezicht van de organen, die de staat hiervoor heeft, eigen nieuwe wegen te kunnen inslaan, die een bepaalde onderwijzer of leeraar, een bepaalde school, een bepaalde scholengroep, echt voor het onderwijs gewenscht acht. De vrijheid, die men eens aan Jan Ligthart toestond, zij een voorbeeld. De vooruitgang van het onderwijs hangt af van de mate van vrijheid, die men aan de levende krachten daarin wil geven. Wie het onderwijs lief heeft, moet ook de vrijheid daarvan voorstaan en de toekomst daaraan met gerustheid durven toevertrouwen. Men wekke in den onderwijzer elk ernstig bedoeld initiatief en reglementeere het niet dood.”

Men ziet het, wie in den laatste tijd wel eens de vrees heeft voelen opkomen, dat van de zijde van het rijkschooltoezicht allicht te veel zou kunnen worden voorgeschreven, vindt deze vrees niet gevoerd door den man, die aan het hoofd van dat toezicht staat. Hij is ten diepste overtuigd, dat alle verbetering moet komen door de spontane mede-

werkin
heidt.
en elk
niet we
kende
slotte
te geve
ten ha
ben l
gerac
moed
Zoo's
maar d
paniek
het k
is ges
Niet
vertro
pij en
goede
zoorste
Gr.

De he
Als
dan
en Ka
een c
Ma
Da
De
aan
toe d
Ma
He
to on
miller
vieler
Ne
zich
Bij g
overe
De
en B
vullde
slota
nog
de B
De
is des
bowa
overg
Dag
ze ne
In
Klug
schop
laire
„De
„O
van
te spe
Kathe
nog
word
De
bestaa
zijde
Er
gesche
len,
oen g
Zo
De a
gesch
Goda
en m
doel
schre
goed
gesch
het g
De
de S
gebra
heeft
In
van
„De
steun
1.
de J
leven
gen
is u
een c
geleg
2.
Apos
Wel
den E
diens
3.
scri
tink
ven
het